

Kulturråd Leena Aaltonen
Undervisnings- och kulturministeriet
Seminarier På barnens villkor
20.11.2019, kl. 9
Nordisk kulturkontakt, TING-salen

Bästa publik!

På vems villkor gör vi utvecklingsarbete? Jag har på känn att det är en fråga vi allt oftare kommer att ställas inför, oavsett vilka uppgifter vi har och inom vilken sektor vi jobbar. Frågan är också relevant och aktuell för oss på undervisnings- och kulturministeriet, och överhuvudtaget för oss inom den offentliga sektorn, som ansvarar för det allmännas väl.

Finlands grundlag slår fast att "det allmänna skall främja den enskildes möjligheter att delta i samhällslig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv."

Det handlar således inte bara om vars och ens möjligheter att delta, utan i högsta grad om att den offentliga makten skall skapa förutsättningar för och se till att var och en har möjligheter att påverka beslut.

Som medborgare i ett demokratiskt samhälle står det oss fritt att välja att delta i och påverka samhället genom konst och kultur. Man skulle kunna säga att vi har ett kulturellt medborgarskap vid sidan om vårt politiska medborgarskap.

Frågan om samhällspåverkan och samhällsdeltagande blir särskilt betydelsefull när det handlar om anlitan­de av offentlig service och hur den ska utvecklas. Det är intressant att studera biblioteket som leverantör av kulturtjänster. Biblioteket som idé handlar mycket långt om att främja demokrati och ett aktivt medborgarskap. Att biblioteket har med demokrati att göra framgår av bibliotekslagstiftningen både hos oss här i Finland och i våra nordiska grannländer. Principen om delaktighet och inkluderande ingår inte bara i vår lagstiftning, utan också i våra styrdokument, som till exempel i vårt ministeriums strategi som offentliggjordes i våras, och i vår kulturpolitiska strategi. Dessutom har vårt nya regeringsprogram fått rubriken ” Ett inkluderande och kunnigt Finland”.

Men vad menar vi egentligen med delaktighet och en inkluderande kultur? Hur skapar man den, och hur får man till stånd förutsättningarna för den?

En inkluderande kultur har karakteriserats som ett slags gör-det-självt­attityd; ett sätt att göra saker på som omdefinierar invanda begrepp. Ett inkluderande verksamhetssätt får en att tänka om och att tänka till. Men det betyder framför allt att man frågar sig vilka som får sin röst hörd, och kanske än mer: vilka som inte får det.

Att inte vara delaktig handlar om utanförskap. I och med att den kulturella mångfalden i samhället ökar, blir det allt viktigare att vi ser till att skapa möjligheter för var och en att delta: att känna samhörighet med andra, med olika gemenskaper och med samhället i stort. Det går inte att föra en diskussion om inkludering och delaktighet som inte också handlar om makt och maktutövning, om experter och expertvälde.

En inkluderande kultur verkar vara en process i förändring som också förändrar oss själva. Att interagera med andra innebär att vara i kontakt med andra, och att vi betyder något för varandra. Det är att uppleva att det vi gör har betydelse och att vi kan påverka.

Beträffande våra bibliotek bidrar de starkt rotade traditionerna till att det uppstår spänningar i debatten. Vad får förändras, och vad får man absolut inte röra vid? Hos oss här i Finland har vi haft en ovanligt livlig debatt på detta tema kring vårt nya bibliotek, Ode. Staden Helsingfors valde att gå in för ett inkluderande grepp när det var dags att slå fast hur verksamheten vid biblioteket skulle se ut, och resultatet blev en profil som utmanar den traditionella synen på vad ett bibliotek är och de möjligheter som står till buds. Det ingår kanske också att urskilja ett eko av det finska biblioteksväsendets starka upplysningstradition i debatten.

När vi utvecklar inkluderande bibliotekstjänster för barnens del, har lekens betydelse lyfts fram på ett intressant sätt. Om biblioteket är – som jag själv vill tro, och för att citera Barbro Johansson och Frances Hultgren – ett ” mellanrum” eller en ”flyktlinje”, det vill säga en plats eller ett rum som tillåter en att förflytta sig till en annan verklighet bortom vardagen, så handlar det ju just precis om att förflytta sig till lekens värld. Leken är barnets sätt att arbeta, men i motsats till vårt vuxna arbetsliv kräver lekens värld inte att man presterar något. Detsamma gäller bibliotekens världar. Att integrera leken i bibliotekets service för barn utan att biblioteket för den skull förvandlas till en lekpark är säkert en av våra intressantaste utmaningar just nu. Så vitt jag kan begripa kan det endast lyckas om man väljer att inkludera experterna på lek – barnen – i planeringsskedet och beslutsfattandet.

Idag kommer vi att ha nöjet att få höra mer om lekens roll och utvecklingen av bibliotekstjänster för barn i Malmö, när forskare Frances Hultgren från Borås högskola ska berätta för oss om sin forskning.

Men att ta med barnen i utvecklingsarbetet, att göra dem delaktiga, får inte ske på ett smalspårigt sätt. Det får inte handla om några få barn och några enstaka frågor, utan bör ses som alla barns rätt att vara med och påverka. Det bekymmersamma är ju att alla barn inte genast har samma socioekonomiska eller etniska bakgrund och kapacitet att agera i en inkluderande omgivning. Här har biblioteket en viktig roll, och kan ge dem de möjligheter samt de kunskaper och färdigheter som de behöver. Man kunde rentav säga att det är bibliotekets plikt att göra det: att ge barnen det kunnande som de behöver för att delta och vara delaktiga är säkert också något som vi framöver bör satsa på inom fortbildningen av bibliotekarier.

Bästa deltagare,

Idag firar vi Barnrättsdagen, och i år fyller FN:s barnkonvention 30 år. Vårt nationella tema för 30-årsjubileet i Finland är barnets rätt att vara sig själv.

På jubileumsdagen tar barnen och de unga över statsrådet (som ju motsvarar regeringskansliet). Under evenemanget får barn och ungdomar i åldern 5–17 år delta i workshoppar tillsammans med femton ministrar, justitiekanslern, riksdagens justitieombudsman och statsrådets tjänstemän. Teman för dagens sex workshoppar är 1) klimatfrågor 2) ett gott liv 3) lärande, 4) trygghet i sociala medier 5) ekonomi och beslutsfattande samt 6) glädjeämnen och stoltheter i Finland. Tillsammans ska de bereda ståndpunkter för den deklaration om barnens vilja som utarbetas vid barnens egen session och som överlämnas till statsrådet. I evenemanget deltar hundra barn och unga från hela Finland.

Finansministeriet fokuserar däremot på barnbudgetering under sin egen barnrättsdag. Under dagens lopp kommer en del tjänstemän och andra sakkunniga att granska statsbudgeten ur ett sektors- och förvaltningsövergripande barnrättsperspektiv.

I syfte att låta barnen komma till tals finns det flera olika åtgärder som inletts såväl inom förvaltningen som på andra håll i samhället. Det är viktigt att det inte blir frågan om rena dag-sländor, utan att deras röst integreras i allt utvecklingsarbete som görs.

Bästa åhörare,

På programmet för idag finns flera exempel från våra nordiska grannländer på projekt och åtgärder som bidrar till att inkludera och engagera barn och unga. Jag måste helt ärligt och utan omsvep konstatera att vi i Finland ligger långt bakom er andra i detta avseende. Jag skulle tro att de anföranden vi får lyssna på idag kommer att inspirera och aktivera oss alla att föra utvecklingen vidare mot större delaktighet.

Jag önskar er alla ett givande seminarium och vill gratulera er alla så hjärtligt på Barnkonventionens födelsedag!